Valiokunnan lausunto UaVL 2/2018 vp– E 106/2017 vp, E 96/2017 vp

Ulkoasiainvaliokunta

Valtioneuvoston selvitys: Valtioneuvoston EU-vaikuttamisstrategia 2018

Valtioneuvoston selvitys: EU:n kehittäminen; institutionaaliset kysymykset

Suurelle valiokunnalle

JOHDANTO

Vireilletulo

Valtioneuvoston selvitys: Valtioneuvoston EU-vaikuttamisstrategia 2018 (E 106/2017 vp): Asia on saapunut ulkoasiainvaliokuntaan lausunnon antamista varten valtioneuvoston selvityksestä. Lausunto on annettava suurelle valiokunnalle 1.3.2018 mennessä.

Asiantuntijat

Valiokunta on kuullut:
- eurooppa-, kulttuuri- ja urheiluministeri Sampo Terho, opetus- ja kulttuuriministeriö
- lainsäädäntöneuvos Heidi Kaila, valtioneuvoston kanslia
- EU-erityisasiantuntija Heli Siivola, valtioneuvoston kanslia
- johtava asiantuntija Pilvi-Sisko Vierros-Villeneuve, ulkoministeriö
- osastopäällikkö Liisa Talonpoika, ulkoministeriö
- lähetystöneuvos Mika Kukkonen, ulkoministeriö

Valiokunta on saanut kirjallisen lausunnon:
- Kehitysyhteistyöjärjestöjen EU-yhdistys - Kehys ry

Viitetiedot

Päätetty yhdistää asian käsittely asian E 96/2017 vp käsittelyyn.

VALTIONEUVOSTON SELVITYS

Nyt kolmatta kertaa laadittu vuositason EU-vaikuttamisstrategia on tällä haavaa valtioneuvoston mukaan viimeinen laatuaan. Kuluvana vuonna 2018 valtioneuvosto ei enää laadi nykyisenkaltaista EU-vaikuttamisstrategiaa, vaan keskeiset EU-politiikan suuntaviivat linjataan kevään 2019 eduskuntavaalien jälkeen muodostettavan hallituksen ohjelmassa. Ministeriöt laativat syksyllä 2018 edelleen normaaliin tapaan omat vaikuttamissuunnitelmansa alkuvuodeksi 2019. Vaikutta-

misstrategiaan sisältyvät myös EU:n institutionaaliseen kehittämiseen liittyvät ajankohtaiset kysymykset.

VALIOKUNNAN PERUSTELUT

EU-puheenjohtajuuden parlamentaarinen valmistelu

Vuoden 2019 jälkipuoliskon Suomi toimii EU:n neuvoston puheenjohtajana tehtävänään viedä eteenpäin EU:n yhteistä agendaa neuvostossa. Vaikuttamisstrategian sijaan valtioneuvoston tarkoituksena on toimittaa eduskunnalle joulukuussa 2018 hyväksyttävän kolmen peräkkäisen puheenjohtajamaan eli Trion ohjelman linjaukset sekä oman puheenjohtajakautensa painopisteet.

Ulkoasiainvaliokunta korostaa ennakoivan suunnittelun merkitystä EU-asioissa ja erityisesti Suomen EU-puheenjohtajuuskauden lähestyessä. Puheenjohtajuuskauteen valmistautumisessa tulee parlamentaaristen vaikutusmahdollisuuksien turvaamiseksi noudattaa vakiintunutta EU-asioiden käsittelyjärjestystä. Ulkoasiainvaliokunta toteaa tämän edellyttävän puheenjohtajuuskauteen liittyvien asioiden perusteellista käsittelyä suuressa valiokunnassa. Tämä edellyttää sekä Trion että Suomen oman pj-kauden painopistepaperin oikea-aikaista tuomista eduskunnan käsittelyyn. Valiokunta pitää myös perusteltuna, että eduskunnan täysistunnossa käydään keskustelu Suomen EU-puheenjohtajuuskaudesta hyvissä ajoin ennen asiaa koskevia ratkaisevia päätöksiä.

Sama koskee unionin seuraavaa strategista ohjelmaa viiden vuoden prioriteetteineen 2019—2024, joka tulee Eurooppa-neuvoston linjattavaksi kesällä 2019. Tämä pidemmän aikavälin strategisen suunnittelun ohjausasiakirja on tärkeä vaikuttamiseksi myös unionin ulkosuhteisiin, joiden osalta kiertävistä puheenjohtajuuksista ohjelmineen on luovuttu, ja Euroopan ulkosuhdehallinto ja korkea edustaja hoitavat sektoria pysyvästi.

EU:n yhteiset arvot

EU:n perussopimuksissa määritellyn mukaisesti unioni perustuu arvoihin, joita ovat loukkaamaton ihmisarvo, vapaus, demokratia, tasa-arvo, oikeusvaltioperiaate ja ihmisoikeudet. Ulkoasiainvaliokunta yhtyy vaikuttamisstrategiassa esitettyyn näkemykseen näiden EU:n yhteisten arvojen turvaamisen tärkeydestä.

Samalla valiokunta toteaa huolestuneisuutensa siitä, että sitoutuminen yhteiseen arvopohjaan on eräissä jäsenmaissa heikentynyt. Arvojen kyseenalaistaminen unionin sisällä on uhka koko unionin uskottavuudelle. Yhteisten oikeusvaltion periaatteiden rikkomisella pitää olla selvät seuraukset, ja valiokunta pitääkin tärkeänä, että Suomi tukee vahvasti komission toimia oikeusvaltioperiaatteen noudattamisen seurannassa ja siihen liittyvää sanktiomekanismia. On myös tärkeää edelleen vahvistaa keinoja unionin yhteisten arvojen kunnioittamisen varmistamiseksi kehittämällä ja tehostamalla ennakollisia ja muita mekanismeja ja tarvittaessa käyttää niitä.

Ulkoinen toiminta ja turvallisuus

Vuoden 2018 vaikuttamisstrategian EU:n ulkoista toimintaa ja turvallisuutta koskevaan osioon nostetut prioriteetit ovat seuraavat: yhteinen turvallisuus- ja puolustuspolitiikka sekä puolustusyhteistyö, naapurusto ja lähialueet sekä kehityspolitiikka. Lisäksi ulkoasiainvaliokunnan tehtäväkenttään strategiassa kuuluvia asioita ovat avointa ja sääntöpohjaista kauppajärjestelmää koskevat kohdat samoin kuin terrorismin ja muuttoliikkeen ulkoisen ja sisäisen toiminnan rajapinnassa olevat seikat. Pääsääntöisesti valiokunta pitää em. asioita perusteltuina strategiaan nostettuina painopisteinä.

Merkittävänä puutteena valiokunta näkee kuitenkin sen, että Afrikka puuttuu painopisteistä täysin. Afrikan merkitys, pakolaisuuden lisääntyminen ja myönteisten kehitysvaikutusten aikaansaaminen mantereella ovat EU:n tulevaisuuden kannalta niin merkittäviä asioita, että ulkoasiainvaliokunnan näkemyksen Suomen tulee kaikissa yhteyksissä korostaa EU:n ja Afrikan välisten suhteiden kokonaisvaltaista kehittämistä kohti strategista kumppanuutta. Tämän tulee tarkoittaa laaja-alaista ulkopoliittista yhteistyötä mukaan lukien kaupallistaloudellinen ja kehitysyhteistyö. Afrikkaan liittyen valiokunta korostaa myös EU:n kehityspolitiikan koordinaation ja vaikuttavuuden merkittävää vahvistamista ja kehittämistä.

Länsi-Balkanin osalta valiokunta yhtyy valtioneuvoston kantaan, että alueen maiden EU-perspektiivi on tärkeä motivoiva tekijä uudistusten toimeenpanossa. Keskeisiä kehittämiskohteita ovat oikeusvaltio- ja perusoikeuskysymykset. Alueen ja sen kehityksen merkitys EU:lle on kiistaton, ja on tärkeää, että EU pysyy aktiivisena toimijana alueen vakauden tukemisessa. Valiokunta pitää tärkeänä, ettei alueen maille aseteta keinotekoisia päivämääriä niiden EU-liittymisen suhteen, vaan edellytys EU-tiellä etenemiseen riippuu täysin jäsenyyskriteerien täyttämisestä.

Kauppapolitiikassa valiokunta korostaa EU:n yhteisen kauppapolitiikan merkitystä Suomelle. EU:n yhteinen vapaakauppaan perustuva kauppapolitiikka luo Suomen taloudellisten ulkosuhteiden toimintaedellytykset sekä talouskasvun pohjan. Valiokunta pitää tärkeänä EU:n toimia yhteisen kauppapolitiikan vahvistamiseksi samoin kuin avoimen ja sääntöpohjaisen kansainvälisen kauppajärjestelmän edistämiseksi. Erityisesti Yhdysvaltojen perääntyminen vapaakaupassa jättää EU:n ainutlaatuiseen asemaan kansainvälisten kauppasopimusten solmimisessa. Tällä sektorilla EU:lla on nyt mahdollisuus todellisen johtoroolin ottamiseen, ja valiokunta pitää tärkeänä tämän mahdollisuuden hyödyntämistä.

Ulkoasiainvaliokunta pitää tärkeänä EU:n arktisen politiikan vahvistamista ja tuomista tiiviimmin osaksi EU:n eri politiikkoja ja kansainvälistä yhteistyötä hyödyntäen Suomen puheenjohtajuutta arktisessa neuvostossa. Valiokunta korostaa alueen ekosysteemin säilyttämisen suurta merkitystä koko maapallolle ja ilmastonmuutoksen torjumiseen tähtäävien toimien keskeisyyttä. Tärkeä osa näitä toimia on jäätikön sulamisen kiihdyttimenä toimivan mustan hiilen vähentäminen.

Vaikuttamistrategiassa nostetaan EU:n yhteisen ulko- ja turvallisuuspolitiikan ja EU:n puolustusyhteistyön vahvistaminen yhdeksi prioriteettialueeksi. Suomen painopisteet ovat pysyvä rakenteellinen yhteistyö (PRY), EU:n puolustusrahaston toimeenpano, puolustuksen säännöllisen arvioinnin toimeenpano, hybridiuhat sekä EU-Nato-yhteistyö. Ulkoasiainvaliokunta käsitteli näitä aiheita kattavasti ulko- ja turvallisuuspoliittisen sekä puolustuspoliittisen selonteon yhteydessä ja

pitää hyvänä, että ne on nostettu myös vaikuttamisstrategiaan. Valiokunta korostaa EU:n puolustusulottuvuuden tärkeyttä ja Suomen aktiivista osallistumista siihen. On odotettavissa, että puolustusulottuvuuden kehittämisen kautta EU pystyy paremmin vastaamaan tulevaisuuden turvallisuustarpeisiin ja edistämään vakautta niin lähiympäristössään kuin laajemminkin.

Valiokunta toteaa, että suurin osa vaikuttamisstrategiassa mainituista ulkosuhdeasioista on valiokunnan käsiteltävänä U-, E- ja UTP-asioina ja valiokunta antaa niistä tarvittaessa lausuntonsa. Monet ulkopolitiikan keskeisistä kysymyksistä ovat jatkuvasti pöydällä olevia EU:n ja kolmansien maiden välisten suhteiden kehittämistä tai kansainvälisiä kriisejä koskevia asioita. Niitä käsitellään säännöllisesti ulkoasiainneuvoston kokouksissa ja tarpeen mukaan myös EU-huippukokousten yhteyksissä. Erityisesti tällaisten asioiden osalta valiokunta korostaa ministerien etu- ja jälkikäteiskuulemisten tärkeyttä parlamentaarisen katteen toteutumisen varmistamiseksi.

Institutionaaliset kysymykset

Vaikuttamisstrategian institutionaalisten kysymysten osalta valiokunta pitää valtioneuvoston tapaan tärkeänä neuvoston toimintakyvyn varmistamista. Määräenemmistöpäätösten ja niihin liittyvän rakentavan pidättäytymisen käytön lisäämisen mahdollisuus yhteisessä ulko- ja turvallisuuspolitiikassa sisältyy jo nykyiseen perussopimukseen. Komission tuleva tiedonanto asiassa keväällä 2018 saattaa olla mahdollisuus edetä asiassa, ja Suomen on syytä osallistua aktiivisesti sen käsittelyyn.

VALIOKUNNAN LAUSUNTO

Ulkoasiainvaliokunta ilmoittaa,

että se yhtyy asiassa valtioneuvoston kantaan korostaen edellä esitettyjä näkökohtia.

Helsingissä 9.3.2018

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

varapuheenjohtaja Pertti Salolainen kok
jäsen Sirkka-Liisa Anttila kesk
jäsen Paavo Arhinmäki vas
jäsen Tiina Elovaara sin
jäsen Seppo Kääriäinen kesk
jäsen Tom Packalén ps
jäsen Aila Paloniemi kesk
jäsen Antti Rinne sd
jäsen Mikko Savola kesk
jäsen Lenita Toivakka kok
jäsen Stefan Wallin r
jäsen Ben Zyskowicz kok

varajäsen Eero Heinäluoma sd
varajäsen Susanna Huovinen sd

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Tiina Larvala

Valiokunnan lausunto UaVL 2/2018 vp
Eriävä mielipide 1

ERIÄVÄ MIELIPIDE

Perustelut

Valtioneuvoston EU-vaikuttamisstrategiassa EU:n yhteisen turvallisuus- puolustuspolitiikan sekä puolustusyhteistyön osalta linjataan Suomen vaikuttamistyön painopisteiksi Pysyvä rakenteellinen yhteistyö (PRY), EU:n puolustusrahaston toimeenpano, puolustuksen säännöllisen arvioinnin toimeenpano, EU:n kriisinhallinnan kehittäminen, hybridiuhat ja EU-Nato-yhteistyö. Vaikuttamisstrategiassa sanotaan, myös että "Suomi suhtautuu myönteisesti siihen, että EU-budjetin kautta puolustusyhteistyöhön kanavoitavan rahoituksen määrää lisätään" ja että "EU:n ja Naton yhteistyön tiivistämistä tulee jatkaa ripeään tahtiin".

Vasemmistoliiton mielestä PRY ja EU:n puolustusrahasto vievät unionia väärään suuntaan: EU:n yhteistä budjettia halutaan ryhtyä käyttämään asevarusteluun. Suomi sitoutuu siis kasvattamaan puolustusmenojaan samaan aikaan, kun palveluita ja sosiaaliturvaa leikataan.

Ratkaisu EU:n yhtenäisyyteen ei ole puolustusyhteistyön syventämisessä. EU:n militarisoinnilla ei ratkaista EU:n legitimiteettikriisiä ja Euroopan todellisia ongelmia. Näin ei myöskään lisätä rauhaa ja turvallisuutta Euroopassa, vaan lisätään aseteollisuuden voittoja ja kiihdytetään varustelukilpailua.

Sotilasvarustelun kiihdyttäminen ei myöskään vastaa Euroopan keskeisiin turvallisuusuhkiin ja epävakauttaviin tekijöihin, kuten ilmastonmuutokseen, väestön eriarvoisuuteen, työttömyyteen, köyhyyteen, terrorismiin sekä paljolti näistä syistä kasvaviin hallitsemattomiin pakolais- ja siirtolaisvirtoihin. Puolustusyhteistyön syventämisen sijaan Suomen tulee edistää jäsenmaiden välisen turvallisuusyhteistyön kehittämistä niin kansainväliseen terrorismiin, ihmiskauppaan kuin järjestäytyneeseen rikollisuuteenkin puuttumiseksi.

EU:n puolustusyhteistyön tulee perustua lähinnä kustannussäästöjen hakemiseen hankinnoissa. Materiaaliyhteistyö tai muut yhteistyömuodot eivät saa johtaa puolustusmenojen kokonaistason nousuun eivätkä kansallisen harkintavallan kaventumiseen ulko- ja turvallisuuspolitiikassa. Hankintayhteistyön ja muun kehitystoiminnan rahoituksen pitää tulla niihin osallistuvilta jäsenmailta, ei EU:n yhteisestä budjetista.

Vasemmistoliiton mielestä EU:n puolustusyhteistyössä on myös tärkeää, että Euroopan unioni ja Nato pidetään toisistaan erillään, sillä niiden perusajatukset lähtevät eri pohjalta. Nato on sotilasliitto, joka luottaa puolustuksessaan asevarusteluun. Unionin yhdentyminen on puolestaan lähtenyt taloudesta, ja EU:n vahvuus on aina ollut siinä, että se tuottaa turvallisuutta muilla keinoin kuin asevaraisesti. Vuoden 2012 Nobelin palkinto myönnettiin EU:lle rauhan, sovinnon, demokratian ja ihmisoikeuksien edistämisestä Euroopassa.

Lisäksi Vasemmistoliiton mielestä EU:n kauppapolitiikassa tulee nykyistä paremmin turvata demokratia ja valtioiden mahdollisuus säännellä liiketoimintaa ympäristön ja kansalaisten turvaamiseksi. EU:n ei tule edistää muun muassa Ceta-sopimukseen sisältyvän investointituomioistuimen kaltaisia järjestelyitä, joissa sijoittajilla ja yrityksillä on yksipuolinen oikeus haastaa valtioi-

ta oikeuteen, kun ne katsovat intressiensä olevan uhattuina. Oikeusvaltioiden välillä sovittavissa kauppasopimuksissa tulisi lähteä siitä, että ristiriidat ratkaistaan ensisijaisesti kansallisissa tuomioistuimissa ja että kestävää kehitystä koskevat normit olisivat aidosti sitovia.

Mielipide

Edellä olevan perusteella esitän

että suuri valiokunta ottaa edellä olevan huomioon.

Helsingissä 9.3.2018

Paavo Arhinmäki vas